

”Ett av de största skälen till att människor fastnar hos myndigheterna”

-En studie om att fråga om våld i nära relation i de samordningsförbundsfinansierade insatserna **MIA Vidare och Alis**

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	3
Metod och material	5
Resultat	6
Att börja ställa frågor om våld	6
Påverkan på arbetssätt	8
Efter frågorna ställs	13
Avslutande diskussion	17
7 lärdomar från studien	20
Referenser	20
Bilaga 1: Intervjuguide fokusgrupper	21
Bilaga 2: Enkätfrågor	22

Om projekten

MIA Vidare

MIA Vidare är ett projekt som drivs av åtta samordningsförbund i Stockholms län med finansiering genom Europeiska Socialfonden (ESF). Det regionala projektet består av åtta delprojekt uppdelat per samordningsförbund. Det riktar sig till personer som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Alis

Projektet Alis finansieras av Samordningsförbundet i Södertälje och riktar sig till unga vuxna som är i riskzonen för att ha svårt att få eller behålla ett arbete eller studier direkt efter gymnasietiden.

Stoppa Våldet

Nationella Nätverket för Samordningsförbund (NNS) deltar tillsammans med flera samordningsförbund samt Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsmyndigheten och Socialstyrelsen i ett regeringsuppdrag med målet att förbättra upptäckten av våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexuellt våld samt att förmedla adekvata insatser mot detta. Stoppa våldet är ett pilotprojekt som pågått sedan 2019. I november 2021 var 30 samordningsförbund verksamma, inom 13 regioner/län och sammanlagt 120 kommuner.

Sammanfattning

Den här rapporten undersöker hur det har fungerat att ställa frågor om våld i nära relationer i projekten MIA Vidare och Alis, två projekt som finansieras av samordningsförbund i Stockholms län. Genom både kvantitativa och kvalitativa data utreds utsträckningen i vilken frågor om våld i nära relation ställs till deltagare i projekten, samt vad som behövs för att öka upptäckten av våld. Rapporten pekar på att arbetet förenklas genom att medarbetare ges rätt förutsättningar och möjligheter att jobba metodiskt med våldsfrågorna. Rapporten visar också att trots arbetet tillfrågas färre män än kvinnor om sin utsatthet eller om de själva utövar eller utövat våld. I likhet med andra studier på området framgår det att deltagare alltför sällan får frågor om våld. För många av projektets deltagare var det även första gången de tillfrågades.

Inledning

Samordningsförbunden stödjer och finansierar samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan på lokal nivå. De som deltar i projekten MIA Vidare och Alis har ofta varit i kontakt med flera myndigheter. Ibland har deltagare tidigare fått frågor om våld, men alltför ofta har de inte det, vilket bland annat framkommit i Dödsfallsutredningar 2016–2017 (Socialstyrelsen 2018). Den visade att de 19 kvinnorna och 2 männen som mördats av sin nuvarande eller tidigare partner, oftast hade varit i kontakt med någon myndighet tidigare. Det innebär att alla myndigheter som har kontakt med människor bör prioritera tidig upptäckt av våld.

Sedan hösten 2019 har ett flertal samordningsförbund i hela Sverige deltagit i ett pilotprojekt för att öka upptäckten av våld i nära relation. I MIA Vidare var det Samordningsförbundet i Södertälje och Sundbybergs samordningsförbund som deltog i piloten. Arbetet med att ställa frågor om våld ansågs som en viktig punkt för att öka jämställdheten i hela projektet, därför beslutades det att alla personer som deltar i MIA Vidare ska ges möjligheten att få frågor om våld i nära relation. Sedan dess har 534 deltagare fått frågor om våld i nära relation. Det är 40% av alla som fått stöd i projektet.

Det finns starka samband mellan att ha tidigare erfarenhet av våld och senare i livet lida av fysisk eller psykisk ohälsa (NCK 2014). Fysisk och psykisk ohälsa spelar ofta en stor roll i varför en person befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden och det är därför relevant för ett rehabiliteringsprojekt som MIA Vidare att ställa frågor om våld.

Pilotprojektet som samordningsförbunden deltog i genom Nationella Nätverket för samordningsförbund (NNS), är en del av regeringens nationella strategi att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Regeringsuppdraget har pågått sedan 2016. I december 2021 framgick det att pilotprojektet, som pågått sedan 2019, kommer att fortsätta under 2022 (Åtgärdsprogram för att

förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021–2023, s. 40). Därmed gäller Regeringsuppdraget under MIA Vidares totala projektperiod, från juni 2020 till september 2022. Det ger projektet möjlighet att ställa frågor om våld till ännu fler. Projektmålet är att ha 1900 deltagare. Projektet Alis, som finansieras av Samordningsförbundet i Södertälje, som varit med i piloten sedan starten, har ställt frågorna till 108 deltagare, vilket är 85% av alla som fått stöd under perioden.

Att ställa frågor om våld i nära relation är förknippat med en mängd utmaningar och olika former av motstånd, trots att de flesta är överens om att det är viktiga frågor och ett viktigt område. Denna studie syftar till att redogöra för, samt undersöka hur det är att ställa frågor om våld, utifrån erfarenheter från medarbetare i de samordningsförbundsfinansierade projekten MIA Vidare och Alis i Södertälje. Förhoppningen är att erfarenheterna ska kunna inspirera, stödja eller uppmuntra andra som har för avsikt att ställa, eller som redan ställer frågor om våld i sina respektive verksamheter.

Frågeformuläret som används inom ramen för regeringsuppdraget för NNS heter Frågor om våld (FOV) och är validerat och utvecklat av Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV)¹. Läs mer om regeringsuppdraget på NNS hemsida.² Där finns även resultat från pilotstudien, baserat på svaren från deltagare, som bland annat konstaterar att "4 av 10 deltagare inom Samordningsförbundens insatser har sett och hört ett definierat psykiskt, fysiskt och sexuellt våld mellan närstående under sin uppväxt." (NNS 2021, s. 4)

Rapporten börjar med ett metodkapitel och följs av resultat från den enkätundersökning och de fokusgruppsintervjuer som genomförts. Rapporten slutar med en diskussion kring resultat och slutsatser.

Helena Bajlo, kommunikatör i MIA Vidare
Karin Karlberg, utvecklingsledare Samordningsförbundet i Södertälje
Kristoffer Zetterberg, utredare i MIA Vidare
februari 2022

¹ <https://www.valdinararelationer.se/vkv/material/formular-for-att-fraga-om-vald/>

² <http://nnsfinsam.se/stoppavaldet.aspx>

Metod och material

Denna rapport bygger på material från två studier. Den innehåller också statistik som hämtats från MIA Vidares interna administrativa system, Aventus, samt från den interna kartläggning av våldsfrågorna som genomförs inom ramen för projektet Alis verksamhet. Detta underlag innebär att vi kunnat ta fram könsuppdelad statistik om i vilken utsträckning deltagare har fått frågor om våld, på gruppnivå.

Den första studien som ligger till grund för denna rapport är en enkätundersökning om att ställa frågor om våld i nära relation till deltagare, som riktade sig till medarbetare i projekten MIA Vidare och Alis. Den andra studien kommer från fokusgruppsintervjuer med medarbetare från de två projekten. Enkätundersökningen till medarbetare i MIA Vidare innehöll frågor inom andra områden, men denna rapport fokuserar helt på frågor inriktade på temat att ställa frågor om våld i nära relation. Alis enkät bestod enbart av frågorna om våld.

Enkätundersökningen besvarades av 70 medarbetare från MIA Vidare, av 77 tillfrågade, vilket ger en svarsfrekvens på 91%. I genomsnitt 9 medarbetare besvarade enkäten per delprojekt. 59 medarbetare besvarade åtminstone en av frågorna inriktade på våld i nära relation, vilket ger en svarsfrekvens på 84% när det interna bortfallet är borträknat. I projektet Alis jobbar fyra medarbetare. Samtliga fyra besvarade alla frågorna. Se bilaga 2 för enkätfrågor.

Fokusgrupperna genomfördes vid två tillfällen under oktober månad 2021. Vid det första tillfället medverkade fyra medarbetare, tre från olika delprojekt i MIA Vidare och en från Alis. Det varade i två timmar. Vid det andra tillfället medverkade tre medarbetare. Två från olika delprojekt i MIA Vidare och en från Alis. Fokusgruppen varade vid det andra tillfället i en och en halv timme. Se bilaga 1 för intervjuguide. Båda tillfällena genomfördes av utredare i MIA Vidare och utvecklingsledare i Samordningsförbundet i Södertälje. Även MIA Vidares kommunikator medverkade och tog anteckningar. Utredare och utvecklingsledare kompletterade med egna anteckningar. För att trygga integritet och säkerhet spelades ingen av fokusgrupperna in.

Alla enkät- och fokusgruppssvar har avidentifierats för att inte röja medarbetare. Av samma anledning presenteras statistiken från enkäterna för samtliga deltagare i fokusgrupperna, eller för hela MIA Vidare. Statistiken är inte uppdelad per delprojekt eller med enbart Alis resultat.

Medarbetarna som deltog i fokusgrupperna blev tillfrågade utifrån kriterierna att de hade erfarenhet av att ställa 7 frågor om våld, samt att de arbetade i olika delprojekt och inte var nära kollegor. Det var viktigt att medarbetarna hade olika grader av erfarenhet – ingen som tillfrågades var helt ny på att ställa frågorna. Men det var viktigt att få erfarenheter från medarbetare som endast ställt frågorna till en handfull deltagare och från de som ställt frågorna längre än ett och ett halvt år. Det innebär att vissa av medarbetarna hade deltagit i

NNS pilotprojekt medan andra fått sin introduktion genom MIA Vidares arbete. De har av den anledningen också haft olika förutsättningar när de började ställa frågor om våld. Studien har därför haft som avsikt att beskriva arbetet med frågor om våld på ett så brett och kvalitativt sätt som möjligt.

Intervjuguiden togs fram i samarbete mellan utredare, utvecklingsledare och kommunikatör. Samtalen var i hög grad strukturerade, men det fanns utrymme för att ställa kompletterande följdfrågor, vilket ger utförandet en semistrukturerad och utforskande karaktär.

Resultat

Resultaten från studien redovisas nedan i tre fokusområden, alla med utgångspunkt från den process medarbetarna har gått igenom för att ställa frågor om våld. Det första området handlar om hur det är att börja ställa frågor om våld. Där lyfts förutsättningar och motstånd. Därefter följer resultatet av hur det faktiskt är att ställa frågorna, hur frågestunden har genomförts och vilken effekt frågorna har på till exempel kartläggning. Slutligen avhandlas vad som händer efter det att medarbetaren har ställt frågor om våld, i vilken grad de hänvisar vidare samt hur kontakten med andra myndigheter har sett ut.

Att börja ställa frågor om våld

Vi hade inte samma förförståelse som vissa andra [eftersom vi inte var med i pilotprojektet]. Vi kanske inte kände att vi hade samma start som de och hade därför lite större motstånd hos oss. Vi förstod inte varför vi skulle ställa frågorna. Jag har en idé om att det här är en av de största anledningarna till att människor fastnar hos myndigheterna. Det här är svårt att tala om.

Att börja ställa frågor om våld i nära relation var för många medarbetare förknippat med svårigheter. Flera beskrev ett inledande motstånd likt citatet ovan. Just i det fallet berodde motståndet på att medarbetarna upplevde att de var dåligt förberedda och inte förstod syftet med att ställa frågor om våld.

Andra beskrev att deras initiala reaktion var att frågorna var integritetskränkande och alldeles för intima. En medarbetare fick frågan när hen slutade uppleva det svårt. "Direkt när frågorna ställdes första gången", blev svaret. Medarbetaren förklarade att föreställningarna om hur det skulle vara motbevisades.

I citatet i rutan ovan framkommer att syftet med att ställa frågorna varit oklart till en början. Det lyfts av medarbetare som inte varit med i själva pilotprojektet via NNS. En annan punkt som bidragit till otrygghet eller osäkerhet inför att börja ställa frågor om våld har varit oron för att få ett jakande svar och inte veta vart man ska vända sig.

På frågan om vad som varit viktigt för att kunna börja ställa frågor om våld svarar en medarbetare:

Att man informerar att man kommer att ställa frågorna. Att man vet var man ska höra av sig beroende på vilka svar man får. Vi gjorde studiebesök på olika enheter, vi berättade att vi skulle börja ställa frågor om våld och frågade, 'vad har ni?' Det var kvinnojourer, brottsofferjourer och andra. Det var värdefullt att ha det samarbetet från start.

Medarbetaren lyfter vikten av förberedelser. Det gäller att förbereda deltagaren på att frågorna kommer, men framför allt att veta vad man gör av ett jakande svar. Det upplevdes som viktigt att ha insyn i vad andra enheter som arbetar med våld gör och hur de kan stödja deltagaren. Det sågs som ytterst viktigt att det fanns ett samarbete, eller att medarbetare åtminstone fick underlag och kunskap om verksamheterna som hanterar våld i nära relationer. Flera medarbetare beskrev att de förberedde sig genom att ha en lista med relevanta telefonnummer till hands. Det var viktigt att denna information fanns tillgänglig.

Något som även lyftes i det första citatet var behovet av att veta syftet med att ställa frågor om våld. Alla som deltog i fokusgrupperna var överens om vikten av att ställa frågorna. Men några hade känt en större osäkerhet i början. Att få syftet förklarat handlade delvis om att medarbetare behövde förstå ändamålet med att ställa frågorna till deltagare, hur de skulle fungera som del i deras kartläggning. En annan viktig aspekt var att få rätt förutsättningar för att kunna förklara syftet för deltagare. Flera medarbetare betonade vikten av kunskap om syfte och mening med att ställa dessa frågor, något de menade underlättade deras roll.

Jag avdramatiserar genom att förklara varför vi ställer dem och jag tycker många är öppna och berättar.

(enkätsvar, "Hur upplever du själv uppdraget att ställa frågor om våld?")

Som del i att förbereda deltagare på att frågor om våld kommer att ställas, samt att förklara syftet, betonade flera i fokusgruppen vikten av att kunna säga att "dessa frågor ställer vi till alla i projektet". Det bidrog till att få frågorna att bli en naturlig del av kartläggningen. Systematiken kunde då användas som en "ursäkt" när det upplevdes som jobbigt att ställa frågorna.

Påverkan på arbetssätt

Till och med 31 december 2021 hade sammanlagt 642 av 1468 deltagare fått frågor om våld genom de två projekten MIA Vidare och Alis (se diagram 1). I MIA Vidare rör det sig om 40% av deltagarna, medan det i Alis är 85% som har fått frågorna (se diagram 2). Det finns en könsskillnad i MIA Vidare som visar att kvinnor i något högre utsträckning får frågorna än vad män får (se tabell 1). Denna skillnad är enbart statistisk signifikant för hela MIA Vidare, samt för MIA Södertälje.

			Kön		Samtliga
			Kvinna	Man	
Har fått frågor om Våld i nära relation	Nej	Antal	434	347	807
		Förväntat antal	459,3	321,7	807,0
		% inom Kön	57%	65%	60%
	Ja	Antal	330	188	534
		Förväntat antal	304,7	213,3	534,0
		% inom Kön	43%	35%	40%
Total		Antal	764	535	1341
		Förväntat antal	764,0	535,0	1341,0
		% inom Kön	100%	100%	100%

Tabell 1: Korstabell över hur många kvinnor respektive män som fått frågor om våld i nära relation, i hela MIA Vidare. Förväntat antal är det värde som hade varit om ingen skillnad fanns. Inom Samtliga finns även deltagare som ej uppgett kön. N=1341.

43% av kvinnorna och 35% av männen har fått frågor om våld i MIA Vidare. Det betyder att kvinnor i något högre utsträckning får frågorna än vad den genomsnittliga deltagaren får och att män får frågorna i lägre utsträckning. Denna skillnad är statistiskt signifikant. För delprojekt MIA Södertälje finns samma tendens. Även där är skillnaden signifikant (63% av kvinnorna har fått frågorna, 48% av männen, 57% för samtliga). För övriga delprojekt finns inga signifikanta samband.

Antal som fått 7 frågor om våld

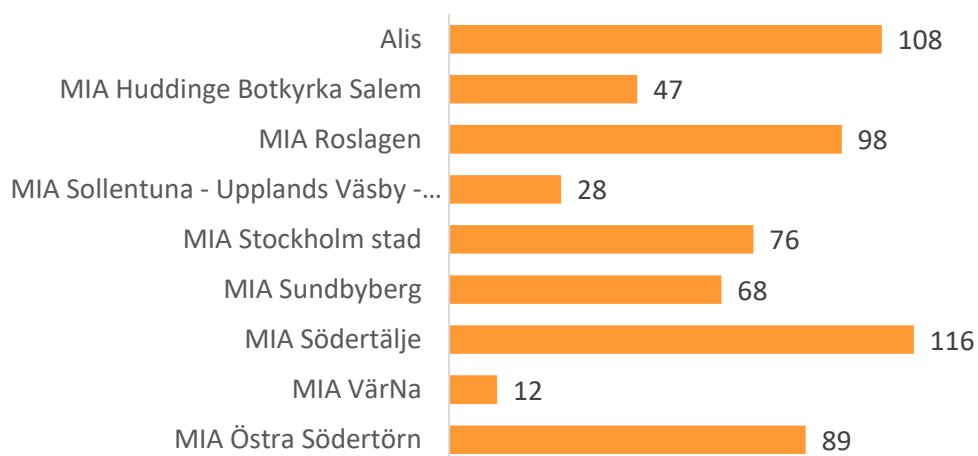

Diagram 1: Antal deltagare som fått 7 frågor om våld åtminstone en gång, uppdelat på samtliga delprojekt i MIA Vidare och Alis. N=1468.

Andel som fått 7 frågor om våld

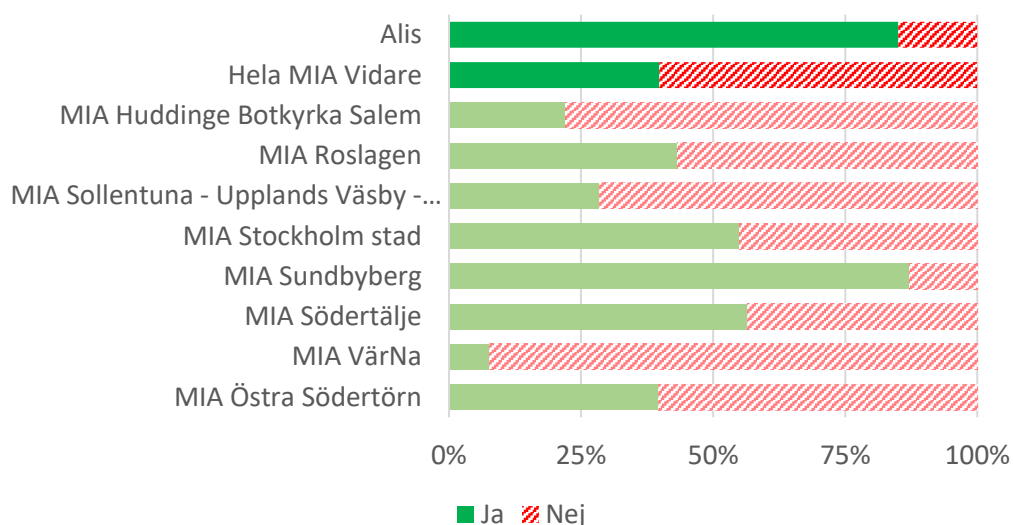

Diagram 2: Andel deltagare som fått 7 frågor om våld åtminstone en gång, uppdelat på samtliga delprojekt för hela MIA Vidare och Alis. N=1468.

Att ställa frågor om våld har på flera sätt kommit att påverka medarbetarnas arbete, både vad gäller arbetet med deltagare och i ett bredare perspektiv. Flera medarbetare sa under fokusgrupperna att frågorna och samtalen som följde på dessa, på olika sätt fördjupar kartläggningen genom att den ökar förståelsen för deltagarens behov och önskemål. I enkätundersökningen svarade 26 av 56 (46%) medarbetarna med svarsalternativen "Till stor del" eller

”Helt och hållet” ifall frågor om våld bidragit till fördjupad kartläggning (se diagram 3). Det vanligaste svaret medarbetarna gav på frågan var att det ”Delvis” gjorde det.

En korstabellsanalys visar att gruppen som svarar något av de mer positiva alternativen oftare rapporterar att de hänvisar våldsutsatta vidare till annat stöd och mer sällan rapporterar att de aldrig gör det. Skillnaden är tydligast i jämförelse mellan den grupp som svarar mest positivt med den grupp som svarar något av de mer negativa alternativen (”Inte alls” eller ”Till liten del”) men kan inte styrkas statistiskt mot de som svarar ”Delvis”. På grund av det låga antalet svar bör dock resultatet tolkas med försiktighet, men det antyder att det finns ett samband mellan upplevelsen att kartläggningen fördjupas av frågorna och att hänvisa deltagare vidare till annat stöd.

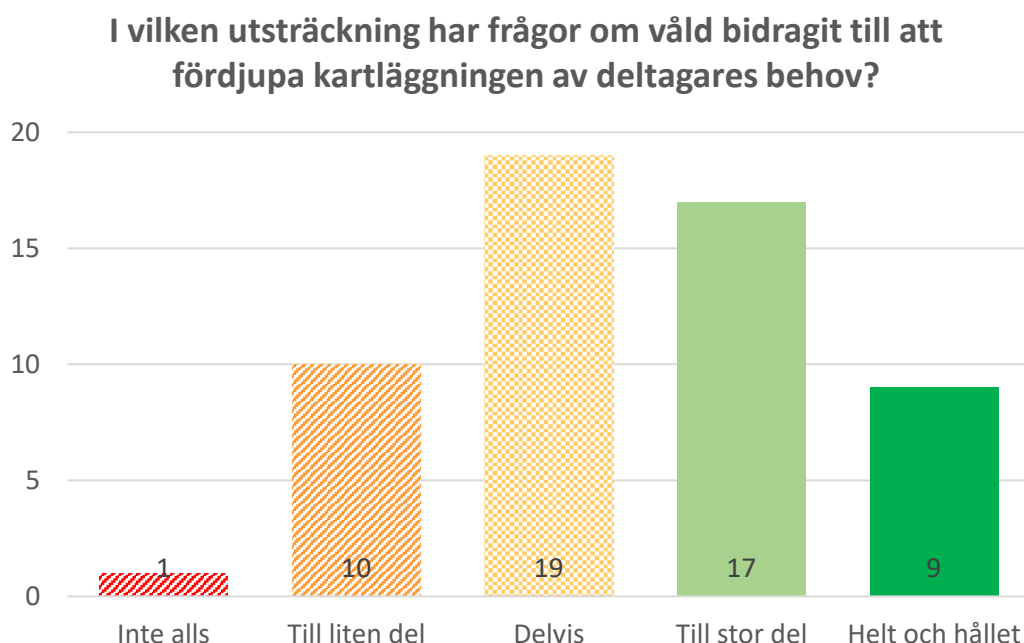

Diagram 3: I vilken utsträckning har frågor om våld bidragit till att fördjupa kartläggningen om deltagares behov. Både MIA Vidare och Alis. Endast de som svarat att de har ställt frågor om våld. n=56.

I fokusgrupperna lyfte man att kartläggningsfasen ibland behövde få ta längre tid, som ett resultat av frågorna. Dels för att de upplevde att det behövdes en tryggare relation med deltagaren innan frågorna ställs, något som fick till följd att man tog upp frågorna som en sista del i den ordinarie kartläggningen. Några medarbetare betonade också vikten av att ställa frågorna vid flera tillfällen, exempelvis ifall det rör sig om deltagare som inte vill svara första gången. Frågorna om våld kunde leda till nya samtal där medarbetarna upplevde att de kunde diskutera vad som definieras som våld med deltagare. Man kunde även

ta upp vilken inverkan våldet kan ha. Ibland kunde insikten om våldsutsatthet bli en ögonöppnare, både för deltagaren och handläggaren:

Tidigare har vi kanske inte sett orsak och verkan lika tydligt. Till exempel när en ung person börjar med att säga att hen vill ha en lägenhet utan att nämna att vägen dit är att få ett arbete och tjäna pengar till bostaden. Om vi inte förstått att hen lever i en miljö där våld pågår, kanske vi inte sett behovet av att först få en bostad. Det är svårt att lämna ett våldsamt hem, gå till arbete och komma hem till samma våldsamma miljö.

Svårigheter som uppkommit med att ställa frågor om våld, utöver de som är kopplade till ett initialt motstånd, har ofta varit praktiska eller orsakade av brist på stöd. Att arbeta hemifrån under pandemin och att ha digitala möten med deltagare har inneburit att medarbetarna har varit försiktigare med att ställa frågorna, eller väntat tills man kunnat ses fysiskt. Förutsättningarna har sett väldigt olika ut för deltagare och medarbetare. Vissa deltagare har velat träffas med avstånd medan andra föredragit alla kontakter digitalt. Medarbetare har beroende på sin arbetsgivare, som kunnat vara såväl myndigheter som kommuner, haft väldigt olika restriktioner att förhålla sig till. Sammantaget har detta lett till väldigt olika utfall för hur kontakten med deltagare har sett ut under pandemin.

Samtidigt har fokusgrupperna lyft fram hur arbetssätt har förändrats av att ställa frågorna. Ett exempel som lyftes var att inte ställa frågorna på en fredag eftermiddag. Vid ett jakande svar behöver man då lägga hela eftermiddagen på att försöka kontakta myndigheter. Det blir viktigt hur medarbetarna lägger upp sitt arbete med att ställa frågorna.

Även om många medarbetare upplever att stödet har funnits kom det upp utmaningar, främst i de delprojekt i MIA Vidare där medarbetare jobbar mot flera kommuner. Där kan deltagarna ha olika stöd, beroende på vilken kommun de bor i:

... jag serverar [flera] kommuner, de är väldigt olika från varandra, bra om de hade en bra – direktkontakt med handläggare som man ska lämna ärendet vidare till. Känner endast en av ... kommunerna, behöver själv känna tillit till systemet, det har jag inte alltid.

En annan medarbetare lyfter detta på frågan om vad som är viktigt och vad som behövs för att kunna göra ett bättre jobb:

Att man ska hålla sig ajour med alla stödinsatser som finns i alla kommuner när det handlar om frågor om våld. Deltagaren kanske har rätt till olika former av stöd, beroende på var man kommer ifrån.

Flera medarbetare uttrycker ett behov av ökat stöd både med att upprätta kontakter med de verksamheter som ska ta vid om de fått jakande svar, samt stöd genom tillgång till mer handledning. Detta för att vara säkra när de hanterar svaren och för att kunna sätta gränsen när det är dags att lämna vidare ansvaret till nästa instans. Det finns ett behov av att inte enbart inledningsvis, utan även kontinuerligt få kunskaper i hur man jobbar med att ställa frågorna. Behovet är särskilt tydligt i svaren från de medarbetare i fokusgrupperna som är lite mindre erfarna i att ställa frågor om våld. Även de som har ställt frågorna sedan start lyfte vikten av kontinuerlig och fortsatt handledning. Gärna även fördjupning. Den kollegiala handledningen samt att hålla diskussioner i arbetsgrupperna anses som viktig, men flera understryker behovet av professionell handledning. Medarbetare lyfte hur de, som ställt frågorna under en längre period, varit faddrar åt ett annat samordningsförbund. Det hade positiva effekter för faddrarna såväl som för de som skulle börja ställa frågor om våld. När dessa hörde att andra ställer frågorna ville de ännu mer själva ställa dem.

Bland de medarbetare som ställt frågorna under en längre period framstår dock vissa svårigheter som en del av uppdraget, liksom att "vänja sig" i rollen:

Knepigt att höra allt, i början innan man vant sig, man får detaljerade berättelser, vi är inga terapeuter, ofta har de kontakter runtomkring, man får dra i de trådarna och se till att det ska arbetas på annan front. Låter hemskt att säga, men man vänjer sig.

Att ställa frågor om våld har fått effekter på hur medarbetarna tänker och hanterar andra frågor i sin arbetsroll och i privatlivet. I flera arbetsgrupper har våldsfrågor blivit en återkommande punkt, där man sett ett värde att avsätta tid för att diskutera ämnet internt. Det anses viktigt att "frågorna kan få ta plats".

Efter frågorna ställs

Regeringsuppdraget att öka upptäckten av våld i nära relation gäller Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, Socialstyrelsen och är samordnat av Jämställdhetsmyndigheten. Därtill hör de samordningsförbund som deltagit genom pilotstudien. Under fokusgrupperna blev det tydligt att det fanns deltagare som har fått frågorna tidigare, liksom att det fanns de som aldrig blivit tillfrågade om våld. Av de deltagare som tidigare hade fått frågorna hade en övervägande del varit i kontakt med socialtjänsten eller vården.

Inom MIA Vidare har en kartläggning genomförts för att se i vilken utsträckning deltagare fått frågor om våld tidigare (se diagram 4). Av de som fått frågor om våld i MIA Vidare har 257 deltagare tillfrågats om de fått frågorna tidigare. Det gör att av samtliga 1341 deltagare i MIA Vidare har 19% tillfrågats om de fått frågorna tidigare. Bland dessa 257 deltagare har 64% aldrig fått frågor om våld av någon myndighet tidigare. 13% har fått frågorna av kommunen och 17% av vården. Mindre än 1% har fått frågorna av Arbetsförmedlingen och knappt 2% av Försäkringskassan.

Även här finns en könsskillnad som är statistiskt signifikant: 58% av de tillfrågade kvinnorna har aldrig fått frågor om våld medan 73% av männen aldrig har fått frågorna. Det innebär att männen inte bara får frågor om våld i nära relation i mindre utsträckning inom MIA Vidare, utan i alla kontakter med myndigheter³. Skillnaden mellan hur många kvinnor respektive män som fått frågorna tidigare är lite större än den skillnad som finns för hur många av respektive kön som fått frågan av personal i MIA Vidare, men eftersom det är ett mindre urval ska detta resultat tolkas med försiktighet.

³ Det finns inga statistiska samband i skillnaden mellan deltagare utifrån vilken försörjning de har eller vem som anvisat dem till projektet; deltagare har oavsett detta i låg utsträckning fått frågor om våld tidigare.

Andel deltagare inom MIA Vidare som fått frågor om våld tidigare

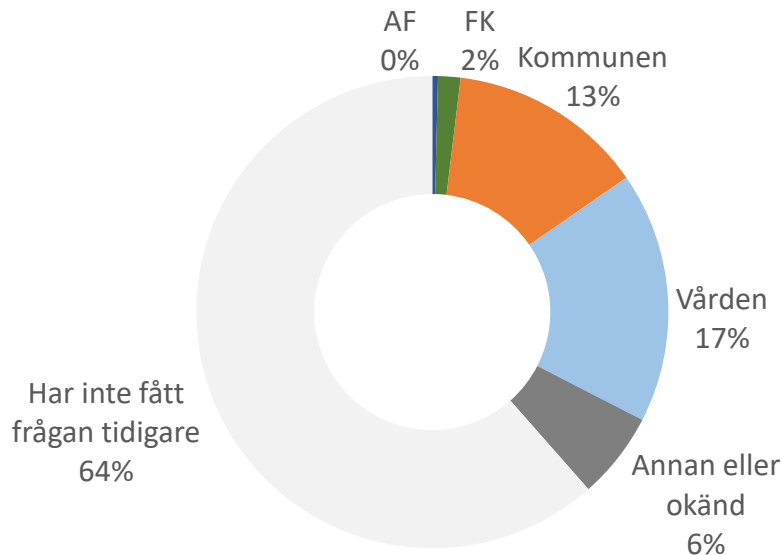

Diagram 4: Andel deltagare inom MIA Vidare som fått frågorna om våld tidigare, uppdelat utifrån de medlemmar som utgör samordningsförbunden. Deltagare kan ha fått frågorna av flera medlemmar, exempelvis av både kommunen och vården. N=257.

Medarbetare har i fokusgrupperna lyft flera exempel på deltagare som aldrig fått frågorna tidigare. Som nämnt ovan kan det ibland leda till diskussioner om vad våld innebär, samt en fördjupad kontakt och kartläggning med deltagare. Medarbetare har också framhållit att det funnits deltagare som inte vetat att de själva varit utsatta för våld. Det har blivit en viktig del att stötta och hänvisa vidare till rätt instans och rätt stöd. Flera har pekat på vikten av att kommunerna i högre utsträckning ska ställa frågorna, och att det ska tas upp i skolorna.

Jag känner frustration över att systemet inte fungerar. Att det har varit så lång tid och att de instanser som borde ha frågat om våld inte har gjort det, inte har sett det, det ger stor frustration. Där jag visste att våld pågick, kunde jag inte säga 'kan du prata hemma?' Då fick jag vara mer aktiv till andra personer i nätverket. Om deltagaren har bra relationer hemma ringer vi hem, men om det fanns våld ringde vi vårdkontakten.

I vissa fall har deltagare haft kontakter eller fått frågorna tidigare, men av olika anledningar har det inte lett någonstans. Deltagare har inte fått stöd med att komma ifrån våldet. Det har hamnat på projektmedarbetare att stötta så att en

process kommer igång, eftersom våld kan ha en stor inverkan på deltagarens möjlighet att komma vidare och närma sig egen försörjning.

Försörjningsstöd har känt till att det finns pågående våld, någon borde ha möjlighet att skaffa eget boende, men hon förmådde inte – kommunen tyckte hon skulle klara det själv – hamnade på kvinnojour, de tyckte de försökt hjälpa henne. Under första tiden i projektet var det känt att det fanns barn inblandade och deltagaren satt kvar hos våldsverkaren. Handläggarna hade redan tvätt sina händer. Kvinnan återvänder alltid till partnern för hon kände sig dåligt bemött av handläggaren.

När hon bestämde sig kunde vi hjälpa henne. Hon lämnade hemmet till julhelgen och kom till ett jourhem, ett vandrarhem med alkoholister och psykiskt sjuka – ett dåligt alternativ. Vi kunde trycka på chefer så att hon blev placerad på ett skyddat boende. Därifrån jobbades hon ut till en egen lägenhet. Då hade hon fått [utbildning till jobb] och ensam vårdnad av barn plus skyddad identitet.

Eftersom MIA Vidare är ett regionalt projekt i Stockholmsregionen och Alis verkar i Södertälje ser förutsättningarna och samarbetena mellan de lokala projekten och kommunerna och myndigheterna olika ut. Detta speglar sig i svaren från medarbetarna som, likt i ett tidigare citat, istället lyfter goda samarbeten med relationsvårdsteam eller andra kommunala verksamheter. Citatet ovan visar istället exempel på när det inte gått lika bra, där medarbetaren har behövt driva på vilket i slutändan ändå ledde till ett positivt resultat för deltagaren. En medarbetare beskriver kortfattat processen när hen upptäcker våld:

Jag hänvisar, vad som finns på vår ort och riksnummer, men de flesta har redan etablerade kontakter, det har varit att säkerställa att de andra parterna vet om situationen, det känns tryggt med att man vet vilka instanser man kan hänvisa till, jobbar bara mot en kommun, det är enklare.

I vilken utsträckning har du hänvisat deltagare vidare till stöd pga...

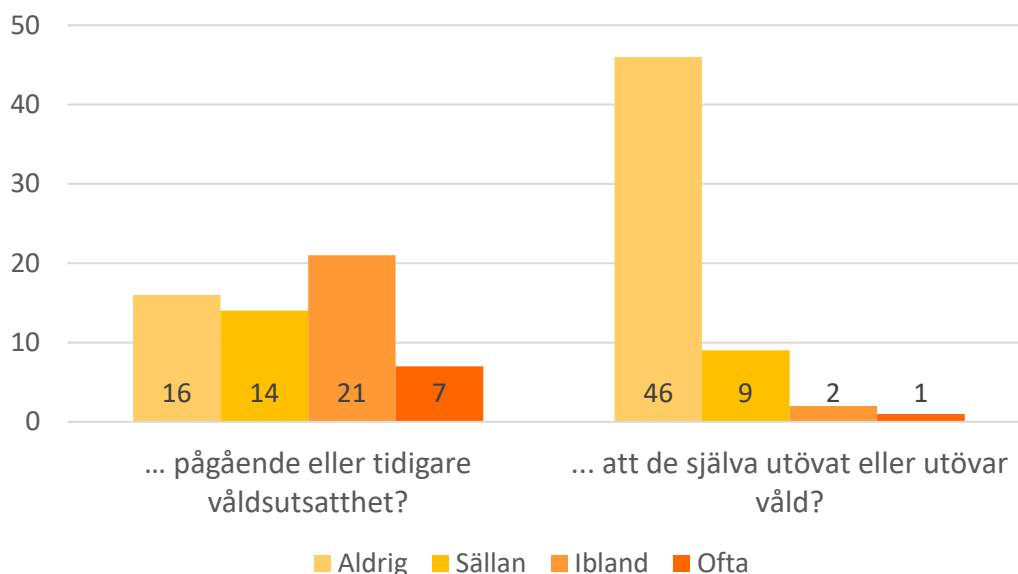

Diagram 5: Jämförelse mellan i vilken utsträckning medarbetare har hänvisat deltagare vidare beroende på om de varit våldsutsatta eller -utövare. Både MIA Vidare och Alis. Endast de som svarat att de har ställt frågor om våld. n=58.

Diagrammet ovan visar en jämförelse på hur medarbetare svarat på frågan om de hänvisar deltagare vidare, i de fall deltagaren är våldsutsatt eller våldsutövare. Diagrammet ger en indikation på i vilken omfattning vi kan identifiera våldsutsatta och -utövare. 79% av medarbetarna har aldrig hänvisat en deltagare vidare på grund av att denna är eller har varit våldsutövare. Det säger inte något om hur många våldsutövare som finns, däremot att det eventuellt är svårt att identifiera dem. I jämförelse har bara 28% av medarbetarna aldrig hänvisat en deltagare vidare på grund av våldsutsatthet. Här är det enklare att dra en slutsats: En klar majoritet av medarbetarna har mött en eller flera våldsutsatta deltagare och hänvisat dessa vidare till annat stöd. Majoriteten av medarbetarna som ställer frågor om våld möter våldsutsatta, men väldigt få (vet om de) möter våldsutövare.

Detta framgick under fokusgrupperna – väldigt få hade erfarenhet av att möta våldsutövare, och ofta verkade dessa ha utövat våld tidigare i livet. Det var därmed inget pågående våld. Vissa av dessa deltagare har dock hänvisats till ex. Manscentrum för stöd i att inte återfalla i våldsutövande. Bland våldsutsatta har medarbetarna stött på såväl pågående som tidigare våldsutsatthet. Bland de som utövat våld har det enbart rört sig om tidigare utövande.

Avslutande diskussion

Denna rapport har undersökt uppdraget att ställa frågor om våld i nära relation i de samordningsförbundsfinansierade projekten MIA Vidare och Alis utifrån medarbetarnas perspektiv, genom att använda både kvantitativa och kvalitativa data. I MIA Vidare har en kartläggning genomförts som visat i vilken utsträckning deltagare i projektet får frågor om våld, och om de har fått liknande frågor tidigare, av någon annan aktör eller myndighet. Denna kartläggning visar på hur kvinnor i projektet får frågor om våld i högre utsträckning än vad män får, och att denna skillnad även återfinns bland de deltagare som fått frågan tidigare, av Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, kommunens verksamheter, vården eller någon annan. Kartläggningen visar även att majoriteten deltagare, oavsett kön, aldrig fått frågor om våld i nära relation tidigare (64%).

En enkätundersökning till de båda projekten har visat på att många upplever att frågorna har fördjupat kartläggningen av deltagares behov, och därtill har den illustrerat diskrepansen i hur ofta deltagare hänvisas vidare till annat stöd, beroende på om de är våldsutsatta eller våldsutövare. Bara 28% av medarbetarna har aldrig hänvisat någon deltagare vidare på grund av våldsutsatthet, medan hela 79% aldrig hänvisat en deltagare vidare på grund av att denna är eller har varit våldsutövare.

Slutligen har fokusgrupper med medarbetare i projekten fördjupat kunskaperna om uppdraget genom att de har fått berätta om hela processen med att ställa frågor om våld, från att de fick uppdraget och hur det påverkat deras arbete, till vad de behöver för att lättare kunna ställa frågorna.

Flera medarbetare säger sig uppleva ett initialt motstånd mot att ställa frågorna. De beskrivs som integritetskränkande, för intima och att syftet med att ställa dessa frågor i ett projekt riktat mot rehabilitering mot arbete är oklart. Detta motstånd har varit mindre bland de medarbetare som tidigare ställt frågor, exempelvis FREDA-kortfrågor i kommunala verksamheter, eller de som fick en mer omfattande introduktion genom NNS pilotprojekt.

Medarbetarna beskriver ett uppdrag som inledningsvis för många inneburit mycket osäkerhet och därmed rädsla – både för sin egen del men också för deltagares, där frågorna ses som för intima och därmed riskerar att sår deltagare på olika sätt. Ändå innebär kartläggningen i projekten alltid intima frågor; gällande funktionsnedsättning, utanförskap, sjukdom, drömmar och önskningar.

Vad som visat sig är dock att det initiala motståndet är just initialt – för flera gick det över med tiden när de börjat ställa frågorna, för någon gick det över efter första gången. De menar att utmaningen framförallt låg i att komma igång.

För att börja ställa frågor om våld har medarbetarna belyst flera viktiga områden. Det har handlat om att skapa förutsättningar genom att tydliggöra

syftet med frågorna, att ha kontakter och material att lämna till deltagaren i de fall medarbetaren får ett jakande svar. Det har handlat om att känna sig bekväm med att förklara för deltagare varför frågorna ställs. Osäkerheten har framförallt handlat om att kunna hantera ett jakande svar, att man vill veta vart man kan hänvisa deltagare och att vara trygg i processen. Flera har lyft vikten av att ha telefonnummer till rätt organisationer att hänvisa till nära tillhands.

Allteftersom medarbetare har ställt frågorna upplever de en högre trygghet i uppdraget. Detta har förstärkts genom fortsatt arbete med att förbättra förutsättningarna. Exempel på det är att avsätta tid åt att diskutera frågorna i arbetsgruppen, att ha kontinuerlig handledning, såväl kollegial som professionell. Det fanns en önskan att få mer professionell handledning.

Vår kartläggning visar att det underlättar att använda sig av en metod för att ställa frågor om våld. Pilotprojektet genom NNS har inneburit ett tydligt kartläggningsmaterial. Det har underlättat skapandet av nödvändiga förutsättningar för att veta hur man hanterar svar, samt för att kunna sätta upp en lista över de kontakter som är relevanta att kunna nå, eller för att lämna ut nummer till deltagare. För de medarbetare som arbetat i ett projekt finansierat av samordningsförbund och som varit med i piloten har detta varit en stor fördel. Många har också upplevt en fördel av att arbeta mot endast en kommun. Anledningen till det är att flera kommuner innebär fler kontakter och större svårigheter att samordna. Det ställer högre krav för att kunna skapa rätt förutsättningar.

Alla medarbetare i fokusgrupperna har varit överens om hur viktigt uppdraget att ställa frågorna om våld är, oavsett vad de kände initialt. Flera beskriver att det har fördjupat kartläggningen. Enkätundersökningen visade att många medarbetare håller med om detta. Det har framgått att de medarbetare som upplever att frågorna leder till just fördjupad kartläggning också i högre grad rapporterar att de hänvisar vidare till annat stöd, i jämförelse med de som inte upplevt en fördjupad kartläggning. Detta torde inte komma som någon överraskning då jakande svar på upplevelse av våld gissningsvis bör leda till fler frågor och därmed en fördjupad kartläggning. Det visar dock tydligt på betydelsen av att ställa frågorna, och att de på olika sätt bidrar till deltagarens process.

Studien har visat på utmaningar när det kommer till att fånga upp våldsutövare. Inom MIA Vidare får män i lägre utsträckning frågor om våld i nära relation. Bland de män som tillfrågas har dessa i högre utsträckning inte fått frågorna tidigare, i jämförelse mot vad kvinnor fått. Studier visar på att män är i majoritet som utövare av dödligt våld i nära relation (Socialstyrelsen 2018; Socialstyrelsen 2022; Brottsförebyggande rådet 2021), såväl som utövare av våld generellt (Brottsförebyggande rådet 2022), men män är också de som i störst utsträckning utsätts för våld generellt (Brottsförebyggande rådet 2021). Att män därför i lägre utsträckning får frågor om våld riskerar att färre män söker stöd, både som våldsutsatta och -utövare.

Det är tydligt i resultaten från enkäten, gällande i vilken utsträckning deltagare hänvisas vidare, att det är väldigt sällan våldsutövare kan identifieras och därmed få kontakt med relevanta myndigheter och aktörer. Även medarbetarna i fokusgrupperna lyfte dessa utmaningar, då de endast stött på ett fåtal som utövat våld tidigare. Eftersom våld i nära relation gäller minst två människor, bör det alltid finnas en som slår för varje person som blir slagen, ändå saknas utövarna. Vi vet också att det är lika vanligt att ha haft kontakt med flera samhällsaktörer bland de som utövat dödligt våld i nära relation, som det är för dem som utsatts (Socialstyrelsen 2022, s. 9).

Socialstyrelsen (2022) har lyft brister i att frågor om våld inte ställs inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten, varken för att upptäcka våldsutsatthet eller -utövande. Dessutom saknas insatser inom det våldsförebyggande området. Socialstyrelsen gör bedömningen att på grund av de komplexa behov som gärningspersoner och brottsoffer har räcker det "inte med att en samhällsaktör utvecklar sitt arbete. Det är avgörande att hela kedjan av åtgärder fungerar och att långsiktiga åtgärder vidtas för att stärka arbetet." (Socialstyrelsen 2022, s. 8).

Även om det underlag som ligger till grund för kartläggningen i MIA Vidare, och de fokusgruppsintervjuer som genomförts, är begränsade i sitt omfång, pekar de trots allt ut samma brister som Socialstyrelsen lyfter. Eftersom samordningsförbundens målgrupper dessutom i hög utsträckning är eller har varit i kontakt med flera myndigheter men så få trots det fått frågor om våld, illustreras tydligt vilket arbete som behöver göras.

Detta leder slutligen till ett av de centrala budskapen och själva syftet med piloten: att ställa frågor om våld systematiskt, inte på indikation. Utifrån att det till en början finns motstånd och svårigheter att ställa frågorna, och man bara ställer dem om det finns tydlig indikation på att våld förekommer, riskerar deltagare som är utsatta eller har blivit utsatta att bli utan stöd. Detsamma gäller för våldsutövare. Speciellt också eftersom den skuld och skam som finns runt att vara våldsutsatt gör att vissa kan antas vilja dölja sin utsatthet.

För att lyckas med uppdraget att mäns våld mot kvinnor ska upphöra behöver inte bara många fler kvinnor få frågor om våld i nära relation, män måste få frågorna i mycket större utsträckning än idag. Mer kunskap behövs också kring hur man bättre fångar upp våldsutövare, innan våldet eskalerar. Men det börjar med att våga ställa frågan. Till alla.

7 lärdomar från studien

1. Skapa förutsättningar: Att ställa frågor om våld i nära relation är utmanande. Skapa förutsättningar för att underlätta genom att upprätta listor över kontakter för pågående och tidigare våldsutsatthet, såväl som våldsutövande. Gör studiebesök.
2. Fysiskt material: Ha såväl frågor som kontaktuppgifter i fysisk form, det skapar trygghet och betonar vikten av att ställa frågorna.
3. Övning ger färdighet: Ju fler gånger frågorna ställs, desto lättare blir det. Gör det till en naturlig del av kartläggningen.
4. Förbered deltagaren: Deltagaren bör tidigt få reda på att dessa typer av frågor ställs och varför. De behöver också informeras om vad svaren kan innebära i form av anmälningsplikt.
5. Kontinuerlig handledning: Se till att medarbetare får regelbunden handledning utifrån sina önskemål och behov, såväl kollegial som professionell. Säkerställ att alla nyanställda får grundläggande kunskaper för att ställa frågor om våld.
6. Låt frågorna ta plats: Avsätt tid på exempelvis APT eller annat tillfälle där arbetsgruppen kan diskutera utmaningar och stötta varandra.
7. Ställ frågorna till alla: Ställ frågor om våld i nära relation systematiskt, inte på indikation. Det går inte att se om någon är utsatt för våld. Det går heller inte att se om någon är våldsutövare.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet. (2021). *Våld i nära relationer*. Hämtad 2022-02-01 från <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html>
- Brottsförebyggande rådet. (2022). *Våld och misshandel*. Hämtad 2022-02-01 från <https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-och-misshandel.html>
- Nationella Nätverket för Samordningsförbund, NNS. (2021). *Några erfarenheter från NNS och Samordningsförbundens arbete inom ett regeringsuppdrag 2019 – 2021*. <http://www.nnsfinsam.se/media/210876/Erfarenheter.pdf>
- Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK. (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Rapport 2014:1.
- Regeringens Åtgärdsprogram för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2021-2023.
- Socialstyrelsen. (2018). *Dödsfallsutredningar 2016–2017*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2018-1-37.pdf>
- Socialstyrelsen. (2022). *Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021*. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-1-7738.pdf>
- VKV, Formuläret Frågor om våld (FOV). Hämtad 2022-01-27 från <https://www.valdinararelationer.se/vkv/material/formular-for-att-fraga-om-vald/>

Bilaga 1: Intervjuguide fokusgrupper

1. Hur känns det att ställa sju frågor om våld?
2. Vad har varit viktigast för dig för att ställa frågorna?
3. Vad har du saknat för att kunna göra ett bättre arbete?
4. Hur påverkades ditt arbete av att du fick "sju frågor om våld"?
5. Hur öppna upplever du att deltagarna är med sina upplevelser?
6. Vad behöver du i ditt stöd för att kunna ställa frågor?
7. Vad gör du om du upptäcker våld?
8. Hur upplever du att det fungerar när du skickat ärendet vidare?
9. Hur tror du att ditt arbete spelar roll för deltagarnas väg mot arbetsmarknaden?
10. Hur har du fördjupat kartläggningen?
11. Hur upplevde du det var att prata om det här?

Kompletterande frågor:

- a) Vilka reaktioner är det ni får?
- b) Vilken typ av våldsformer kommer fram?
- c) Har du stött på våldsutövare?

Bilaga 2: Enkätfrågor

1. Om du jämför med sedan projektstart, hur väl stämmer detta påstående: Jag känner mig mer redo att ställa frågor kring våld i nära relationer.
 - a) Helt och hållet
 - b) Till stor del
 - c) Delvis
 - d) Till liten del
 - e) Inte alls
2. I vilken utsträckning har frågor om våld bidragit till att fördjupa kartläggningen av deltagares behov?
 - a) Helt och hållet
 - b) Till stor del
 - c) Delvis
 - d) Till liten del
 - e) Inte alls
 - f) Har ej ställt frågor om våld
3. I vilken utsträckning har du hänvisat deltagare vidare till stöd pga. pågående eller tidigare våldsutsatthet?
 - a) Ofta
 - b) Ibland
 - c) Sällan
 - d) Aldrig
 - e) Har ej ställt frågor om våld
4. I vilken utsträckning har du hänvisat deltagare vidare till stöd pga. att de själva utövat eller utövar våld?
 - a) Ofta
 - b) Ibland
 - c) Sällan
 - d) Aldrig
 - e) Har ej ställt frågor om våld
5. Hur upplever du att deltagare reagerar på frågor om våld? (fritextsvar)
6. Hur upplever du själv uppdraget att ställa frågor om våld? (fritextsvar)
7. Vad skulle du behöva i din roll när det kommer till att ställa frågor om våld i nära relation? (fritextsvar)